

Fr. Milčinski:

Naši in vojna.

I.

Ona je zvrhano poltretje leto stara, on debelo poldrugo.

Ona je očitno ženske sorte: zgovorna in zvedava, poleg pa mila, da se samega dobrikanja in srčkanja redi, in plaha, da se boji celo naslikanega volka in prej vpraša, ali grize, potem ga šele pogleda od blizu.

In modra je. Utihne in se zamisli, zamisli tako globoko, da niti tortice ne bi videla, če bi jo kdo prednjo postavil. Potem pa pride na dan z vprašanjem, ki priča, kje daleč ji že stikajo misli: „Atek, atek, atek! Ko si bil še v povejcu, ali so te takrat tudi že klicali „atek“? in „Atek, kje si bil pa prej, predno si prišel k nam?“ — ali pa: „Atek, atek! Ali žlica tudi umrčka?“ — Najrajša pa izprašuje po vzrokih. Ves ljubi dan goni svoj „Zakaj?“ in „Zakaj?“ in ni igrača ji dajati odgovorov. Vpraša te: „Zakaj se reče konju konj? Povej atek!“ Zakaj? Pa ji odgovori! Celo v naučni slovník lahko prej pogledaš, pa ne boš vedel. Le kar sedi — trojka! Odgovorim pa jaz, ki sem bolj vaje: „Konju se zato pravi konj, ker nima rogov. Če bi imel roge, bi se mu ne reklo konj, ampak koza. Tako je!“

S tem odgovorom je dekelce zadovoljno, dokaz, da ji je stvar zdaj jasna. Toda ima že novo vprašanje: „Zakaj nima konj rogov? Povej, atek!“ Kdor ni vaje, bi omagal pri takem izpitu. Jaz sem vaje, jaz vem vse, kar je in kar ni, meni ni težak odgovor: „Konj nima rogov, ker jih ne more imeti. Kaj pa misliš! Če bi konj imel roge, ne bi bil konj, ampak koza.“ Na to moje dekelce globoko vzdihne in to pomeni, da jo je odgovor docela zadovoljil in je zdaj rešena iz težkih dvomov.

Drugače je zdrava. Najljubša jed so ji štruklji, teh se naje, da se ji ustavijo. Najljubša igrača pa ji je Milka, punčka dolga dve pedi. O božiču je bila stara eno leto, pa je še vedno cela, kar je najboljši dokaz, kako ljubeznivo ž njo ravna njena mamica. Moje dekelce se ji namreč šteje za mamico; ima pa poleg Milke še več druge dece: Špelico, ki je stara že čez dve leti in je zelo trpežen otrok, narejen od glave do nog iz klobučevine; potem zamorca, ki je revček brez rok, premalo je nanje pazil in jih zasejal, kaj vemo, kdaj in kje; in na belega medvedka ne smemo pozabiti, v trebuhu ima muziko. Tudi o tem medvedku pravi moje dekelce, da mu je mamica.

To je ona.

On pa je njen debelo poldrugo leto stari bratec. Tako je dolg kakor širok. Komaj leto dni star je že jedel fižol in salato, nemara se je baš ob tej piči tako zredil. Dobiva koščnike, zato je po enem licu vedno rdeč in cedi slino, cedi jih toliko, da mu name-ravamo speljati pod brado žleb, da bi se mu odtekale brez škode za njegovo fasado. Laske ima svetle, na zelenkasto jim gre barva — o, če bi jih videl Rikard Jakopič! — poseben znak njegov pa so na kolenih strgane nogavice, dasi dobi vsako jutro cele. Govori vse, ven-dar po svoje, pri čemur daje prednost črkama t in p, dočim je njegova sestra za iste starosti oboževala črko k. Škatlja je „tata“, krompir je „pompej“. Ljubi krepko govorico; svojemu začudenju daje duška z vzklikom „Tiš boži!“ kar pomeni „Križ božji!“ Kuharici pa, ki ima pri njej zavetje in potuho ponoči in podnevu, njej privošči prijazni odgovor: „uba duša“, to je „ljuba duša!“ Niso mu priučene te in enake besede; naleze se jih in ne vemo, kje in kdaj; so mu pač posebno všeč. Zakaj?

Zakaj pa je njegova največja radost plezanje, radost in hkratu vir neprestanih opominov v besedi in dejanjih? Ona, njegova se- strica, ni nikdar plezarila. On pa pleza; je pač fant! In kamne sila rad luča v vodo; ona jih ni. In za vlake se ona še pol toliko ni zanimala, kakor se zanima on.

Teka po sobi, dela „š-š-š“ in je vlak in moramo v kraj bežati, da nas ne povozi. On osebno je vlak! Tako je bilo odkraja. Pa mu ni miroval duh, mislil je in računal, iskal je in je našel in na ne- čuven način izboljšal železniški promet: obrnil je pručico, sopihajoč jo drsal pred sabo, glej — vlak, do lasu podoben onemu v resnici! Pa še ni odnehal, dokler da se mu slednjič ni posrečilo in je rešil problem, kako biti vlak in pasažir oboje hkratu: zajaha pručico, *Vintgar* spoganja jo z nogama in dela „š-š-š“ in cel Vintgar slin mu kipi po bradi navzdol. Vlak in pasažir hkratu! Ženij!

Prišel je prijatelj in je videl presenetljivo to kombinacijo in je izjavil: „Škoda!“ je rekel, „da je vojna in so odgodili podelitev Noblove nagrade: tvoj fant je zrel zanjo“. In omenjam, da je ta prijatelj boljši gospod.

Stranka pod nami pošilja pošte gori zaradi ropota. Obžalujem, pomagati pa ne morem! Ali naj fantu zatrem duha, ki se mu tako lepo razvija? Kakšen bi bil oče! In sploh, zdaj je vojna . . .!

Posebne simpatije goji moj mladi mož za Milko. Milka je tista gospodična, ki se ji moje dekelce šteje za mamico. Čim jo

zagleda, vse drugo izpusti iz rok in jo milo kliče: „Mita, Mita! 'epa Mita!“, to je „lepa Milka!“ poleg pa cepeta z debelima nogicama. Ali ta ljubav je nesrečna: mala Milkina mamica je stroga in neusmiljena in z vikom in krikom in neizprosno mu brani svojo hčerko. Ne toliko iz ozirov na krepost in dostojnost — saj naš fant ni tak — ampak ker se boji, in to ne brez vzrokov, da bi mu padla iz rok in se ubila; zakaj hčerke Milke glava je nežna, je iz porcelana. In nesrečnemu mlademu možu ne preostane drugega, nego da sede in plaka. O, če se udari, takrat se ne bo jokal. „Buc!“ pravi, če zadene ob kak rob in to je pogostokrat, zakaj njegova uboga glavica je takorekoč vsemu svetu na poti; „bumfati!“ pa izjavlja, kadar pade. To je vse! Telesna boleost ga ne dirne nič, prav nič in včasih mislim, ali ga ne bi dal, da se izučí za fakirja. Srčna bol pa, tej ni kos: kar sede in se joka. In kadar se joka, vsakikrat sede kar skviška, — ker le sedé je človek lahko prav od srca žalosten, le sedečemu se vse telesne in duševne sile nemotene in neprikrajšane osredotočujejo na žalost. —

O slavnostnih prilikah nosi naš fant že hlače, in se lahko reče, da jih nosi brez posebnih nezgod.

To sta torej naša dva in taka sta zdajle ob času vojne, in kakor sta nežne starosti, vojna ne hodi mimo, ne da bi je bila svesta.

II.

Vobče vojna dviga ugled vojaštva — pri naši deci ga ni dvignila. Ali zato nič misliti in resno svarim vsakogar, da kaj ne zine! Pri naši deci je že v miru igral vojak tako odlično vlogo, da sploh ne more odličnejše, niti v sedanjih razmerah ne. Zato in samo zato se mu pri naši deci ugled ni dvignil.

Pri mojem dekelcu je bil soldat druga beseda, ki jo je sploh poznala; prva je bila knof — ta knof je istorija zase — druga soldat in za soldatom ni bilo dolgo nič, potem šele je prišel na vrsto ata. Moj fantek pa je znal prej salutirati kakor sedeti in čim zagleda na cesti vojaka, že ga komandira: „Apap!“ — kar je nemška beseda in se piše: „Habt acht!“

Vojna je prinesla nekaj novega: ranjence. Prinesla jih je lepo število, vse časti vredno število. Kaj bi ž njimi, da nimamo vlaka! Pa ga imamo in naš fant jih prevaža: Zamorca, ki je zasejal roki, Gašperčka brez glave — izreden junak, da navzlic resni poškodbi še sodeluje, kravo na treh nogah in raco brez koles, rjavega med-

vedka, ki sta mu iznohtani obe očesi — oh, kdo drugi mu jih je iznohtal kakor kruta sovražna drhal! — Usmiljena roka mu je na mesto očesa prišla majhen okrogel gumb, da vsaj ni čisto slep, uboga žrtev! — Vsi so obvezani in jih je veselje gledati, fant pa je vlak in jih vozi „šš-šš“. Stranka pod nami se mi smili, ali ne morem ji pomagati: vojna je vojna!

Sestrica sodeluje. Ne gane sicer prsta, zato pa giblje jezik; vrhovno je vodstvo in ukazuje in kara, kriči v ubogi vlak, in tako se je zgodilo in ni v zlo šteti vlaku, da je izgubil glavo in zavozil v peč. Katastrofa! Prekucnil se je vlak, izjavil „buc!“ in „bumfati!“, začudeno se je ozrl okoli in iz nosa mu je prilezla kri. Spričo krvi je vrhovno vodstvo, plaho moje dekelce, zagnalo neusmiljen jok, vlak, začuvši jok, se je prestrašil in se tudi pričel dreti, okrog so ležali ne-bogljjeni ranjenci in gledalcu se je krčilo srce. Pa že je prihitela pomoč. Na lici mesta se je pojavila kuhinja. S hitrim pogledom je premotrila nezgodo, videla je fantka s krvavim noskom in so se ji ulile solze. Z ljubko besedo ga je dvignila v naročje in ga odnesla ven na obvezališče, za krilo se ji držeč ji je sledilo dekelce.

Jok je prenehal kakor odrezan, pogoltnilo ga je zanimanje za nadaljne dogodke. Z mokro ruto se je obrisal nos, hujše operacije hvala božji previdnosti ni bilo treba. Pač pa je vestna preiskava spravila na dan buško na čelu; fantek je dobil prek glave lepo belo obvezo in zdaj je bil sam „anenc“, živ in pristen ranjenec, in radost in ponos sta bila velika.

Pa se je oglasila sestra, da njej tudi obvezo. Zakaj kar ima on, mora ona tudi imeti; enaka pravica za oba! Torej njej tudi obvezo! Kuhinji pa je fant posebno blizu pri srcu, in ker si je domišljala, da je njegovi nezgodi krivo dekelce, je bila nanjo huda in ji je odrekla obvezo.

Otroci niso taki, da bi tiho požirali krivice, ampak se pritožijo, in pritožba je bila glasna in dolga in jok ni prej nehal, da je vmes posegla višja stopnja in globoko užaljeni pritožnici pomogla do pravice in ji obvezala glavo in povrh še eno roko. Morala sta pa ostati vsak v svojem koncu, fant v kuhinji, punca pa v sobi pri mamici, da ne bi tekma zaradi obvez razvnela nov zapletljaj. Zdaj sta bila oba srečna in ko sta šla spat, nista dala, da bi ju razvezali.

Vojni motivi v igri!

Ali trkajo na vrata otroške sobe, skozi okno kukajo vanjo tudi že skrbi in nezgode iz spremstva nakazne vojne boginje.

Saj je šel splošen glas, da ne bo ne Miklavža, ne božička! — Zaradi težav v železniškem prometu, veste! Niti ni bilo izključeno, da prideta oba sovražniku v pest in dragoceni njun tren tudi. Kako bi se jima godilo nesrečnikoma, ko bi sovražnik dognal, da dobavljata vojno konterbando, vojaštvo in vojaški material in vsega v taki meri! Koliko je bilo ugibanja in izpraševanja, bojazni in upanja tiste dni in kako nemirne so bile noči! Trli smo orehe, pa je dekelce pobiralo luščine in jih skrbno spravljalo v škatljo. Čemu ji bodo? „Veš,“ je odgovorila sirota, „če bo še vojna in ne bo drugih igrac, se bomo pa z luščinami igrali.“ Tako so stale akcije.

No, stvar je potekla ugodno. Zazvončkalo je in je prišel Miklavž, častitljiv mož v mašnem plašču z dolgo belo brado in z zlato palico in se je obnesel in ni bil čisto nič podoben stricu Alojziju, še glas je imel malo drugačen. Mi, kar nas je velikih, smo bili tako zamaknjeni v nebeškega gosta in v njegov sijaj, da se niti brigali nismo za to; dekletce pa je imelo povsod svoje oči in ko je dostojanstveno spet izginil, je rekla in povedala: „Miklavž ni bil nič ranjen.“ Iz tega dejstva je sklepala, da se bo tudi božiček srečno zmazal skoz nevarnosti in grozo vojne in prišel kakor druga leta in se je izkazalo, da je sodila prav. Prišel je in da je prinesel fantu vojake, se razume; konja, boben in trobento je pa tako že imel.

Še nobeno leto nista tako zalegla Miklavž in božiček kakor letos. Bog jima daj zdravje, dolgo življenje in po smrti sveti raj! Zakaj zdaj je vojna in so starši reveži; varčevati je treba, obračati bor in božjak in za igrače res ni denarja. To naša deca že upošteva. Tisočere ima želje, pa jih odlaga na konec vojne. „Kaj ne, ko bo konec vojne, mi boš kupil svinčnik?“ in ko bo konec vojne, ji bo treba kupiti piškot, tak in tak, posebne vrste, ki se ga ne dobi povsod in stane dva vinarja, in Milki lasnice in fantu žogo in še to in ono; pa nista nič sitna, dekelce in fant, in vdano čakata, da se vojna konča. Od miru si pa obetata nezaslišan dvig svojega gospodarstva in blagostanja, zato hrepenita po onem blaženem času.

Nekaj me skrbi. Moje dekelce, kakor je majhno, že skuša dejansko posegati v potek vojne. Sleherni večer priporoča ljubemu Bogu, da bi stric Tone in stric Adolf zdrava prišla iz vojne. Zdaj — ali ni tako vmešavanje civilnih oseb morebiti zoper vojno pravo, časi so čudni in bodo nazadnje še kake sitnosti in pota?

Tak otrok bi lahko spravljal človeka v čudne zadrege. Zadnjič se mi je drla, ko ji je kuharica iz prvega nadstropja natrobuzljala,

da ji bratca vzemo v vojake. Drla se je po stopnicah gori in se pridrla v stanovanje. Kaj si naj mislijo ljudje! — Rekel sem: „Ljuba moja hčerka, ni prav, da se dereš! Nasprotno, ponos naj ti širi domoljubne prsi, da imaš bratca, ki bo z bridkim orožjem v roki junaški se postavil v bran naši ljubi očetnjavi. Sploh,“ sem rekel, „ga pa niti ne marajo; kaj naj počno z njim, saj si niti hlačk še ne zna sam ravnati!“

Tako sem jo tolažil, pa se je le drla. Solze, debele kakor vinske jagode, so se ji usipale po okroglih licih doli proti ustom, kjer jih je spretno prestrezala z jezičkom. In ko se je drla ona, se je pričel še on. Ne iz strahu pred vojaščino, pardon! ampak imata tako navado, če se dere eden, misli drugi, da se tudi mora. Ljudje pa so zlobni in bi hitro kaj obrnili. Drla sta se, dokler nista dobila vsak svoj sladkorček. Ne prepričaš ju, podkupiš ju pa lahko, takšen je svet!

Moje dekelce je plaho, ponoči jo preganjajo hude sanje. Sanja se ji rado o levu in na podlagi vsakikratnega leva stoka in veka in zahteva iz svoje posteljice k mami. Imel sem dvome, zato sem jo izprašal, ali je sploh že kdaj videla leva. Pritrdila je, da ga je. To mi je bilo novo in sem jo vprašal, kje in kdaj ga je videla. Mi je koj odgovorila, da v sanjah. Ta pot vodi naokoli, sem si rekel, po tej poti ne pridem naprej. Vprašal sem jo torej, ali in kaj ji je naredil lev. Ona, da je bil siten. Siten ji je vkupen izraz za vso malopridnost tega sveta, od otroške nagajivosti do krvoločnosti tigra. Gledam na pametno vzgojo svoje dece, da se mi preveč ne razvadi, pa sem izjavil: „Lev še ni nobenega otroka ugriznil, ki pridno spi. Ne boš mi lazila iz svoje postelje!“ — Ali drugo noč je imela še hujše sanje, sanjalo se ji je kar o dveh levih, bela sta bila in tako sitna, da sta kar pihala, in sta imela prečudno lastnost, da je njuna oblast ob mamini postelji prenehala. In tretjo noč je kar na lepem in brez levov prilezla k materi, češ, sanjalo se ji ni, pa bi se ji bilo skoraj, in je že vnaprej pobila moje ugovore s pripomnjo: „Atek, ali ne bi bila neumna, če bi leva čakala?“

Plaha je torej in pazimo, da se ne bi še bolj begala; zato je vse, kar vpricho nje govorimo, pod strogo cenzuro, zlasti vojne grozote, te so sploh zatrite. Vendar marsikaj ve; imeti mora posebne skrite vire, kjer črpa svoje znanje.

Imenoval sem proti ženi Galicijo in kje naši stoje, gola kraje-pisna imena, torej nič spotekljivega. Pa se oglasi naša punčka: „V

Galiciji je kolera. Kolera je hujša kakor lumatizem. Jaz imam rajša lumatizem kakor kolero. Kaj pa ti, atek?

Nikdar ji nisem pravil o koleri vobče, kaj šele, da je v Galiciji. Niti ne o revmatizmu in ga tudi nihče nima pri naši hiši. Bog ve, kje je to pobrala! Morebiti je v kuhinji ujela kako besedo, ali na stopnicah ali celo na dvorišču, kjer vedežuje stara Mica, ki obeta Antikrista, rojenega iz očeta Turka in matere židinja, potem šele bo vojne konec.

Stvar me je zanimala in sem jo vprašal, če ve še kake novice, pa mi je razodela, da ve o Rusih. Sem jo vprašal, kaj? in mi je rekla, da so jih ujeli in jih prodajajo v štacuni. Globoko je vzdihnila in mi še to razodela, da pravijo nekateri, da bo vojne kmalu konec, drugi pa, da ne. Bog ve, odkod ima to globoko modrost! Zaupljivo je uprla vame svoje verne oči, stisnila se mi je med kolena in me vprašala: „Atek, atek, kaj ne, vojna nas ne bo pregnala?“

Pa ji je prežala v očeh resnična skrb, plahi moji srnici. Ali sploh ve, kaj je vojska? Ali ji ni vojska le zver, sitna kakor volk in lev?

Vedela je! „V vojski streljajo. Atek, atek, ali nas ne bodo ustrelili? Kaj ne, atek, rajši koj umremo, kakor da nas postrelijo.“

Tako je torej njeno stališče: vojske se boji, smrti ne. Smrt zanjo sploh nima groze. Nedavno sem ji pravil bajko o medvedu, ki je služil puščavnika in mu zvesto branil muhe. Puščavnik je zaspal pa mu je sitna muha sedla na nos. Zvesti medved šapne po nji in je vdaril s tako silo, da ni le muhe ubil, ampak tudi dobrega puščavnika. Povedal sem ji to bajko, ker se je zgodilo, da je iz same ljubezni skoraj zadavila bratca, objemši ga. In ker mora imeti povest moralo, sem še dodal, kako je bil medved potem brez gospodarja in ni imel nikogar, da bi mu dajal papice in pupice in je revež poginil gladi in žeje. Malo je preudarila, ne dolgo, in mi je rekla: „Na, zdaj sta pa oba v nebesih, saj v nebesih je tako boljše kakor tukaj.“ Pa je šla morala k vrabcu.

Smrti se torej ne boji, pač pa jo je strah vojne kakor zlih sanj. V srce se mi je zasmilila, revica, pobožal sem jo po glavi in njenih treh kitah, tako so dolge kakor mišji repki, in sem jo potolažil: „Nič se ne boj, moja hčerka, vojna nam ne bo nič prizadela, saj ji tudi mi nismo nič storili.“

Premikala je tiho ustnice, v duhu je ponavljala moje besede. Potem se je nemara spomnila bogastva, ki se ji obeta po sklenjenem miru, in je vprašala vprašanje, ki je na jeziku milijonom in v srcu vseh: „Atek, atek, povej, ali bo kmalu vojne konec?“

Vojni konec prerokovati, je kočljiva reč; dosedaj so se še vsi preroki urezali, od ciganke pričenši navzgor pod vrh. Zato sem bil previden v besedah in sem rekel: „Ljubo moje dete, vojne bo takrat konec, kadar ga bo hotel ljubi Bog, ne prej, ne poznej.“

Spet je premikala ustnice in ponavljala moje besede, zamislila se je, me resno pogledala in ne brez strahu in sem vedel: Zdajle utegnemo spet kaj doživeti.

Pa je rekla: „Veš, atek, če boš tako govoril, te bodo še zaprli.“
I no, menda ne! —

III.

Potem je tako nanese, da smo si sredi bojnih operacij omislili še enega malčka.

entwäre Časi so resni in dolžnost je slehernega državljana, ki ne stoji v bojnem polju, da špartanski živeč čim bolj krči svoj potrošek in tako doma ustvarja možnost, da oni tam zunaj, junaki krvi in groze, mučeniki gladu in mraza, vzdrže in vztrajajo. Vse to je res in vemo in bi bili nabavo malčka tudi odgodili na ugodnejša vremena po vojni, ali razmere so bile take, da smo bili zastran njega že pred vojno v besedi in človek nerad razdira kupčije. Pa tudi moje dekelce ni dalo več miru in je priganjalo, da ji moramo kupiti sestrico. Sestrico in ne bratca, zakaj bratca ji lahko vzemo, da ga vtaknejo v vojsko. Pravzaprav je hotela imeti koj dve, menda ker je čula, da se ljudje zdaj v vojnem času z vsem zalagajo kar na debelo. In še zagrozila je, če ne kupi mama, bo pa sama kupila. Sva pa rekla z ženo, naj bo in bo že Bog dal, in smo navzlic vojni kupili dete, čisto majhno dete, in je bil fantek, ker so punčke baš pošle, kakor je pošlo še marsikaj drugega.

Malo bala sva se, kaj poreče najstarejša, ko ne dobi sestrice, ampak bratca. Pa je bila kar zadovoljna; poljubila mu je obe rokici in na vprašanje, kakšno naj mu damo ime, je izjavila: „Luka, ki čez planke kuka.“ Sam Bog ve, kje je spet to ujela.

Tudi naš fant je ljubeznivo sprejel novega bratca. Takoj mu je prinesel darila: eno copato in majhen glinast vrček in pri vrčku ni pozabil dostaviti svarila, ki ga sam vsakikrat sliši: „To se ubije!“ Začel mu je peti lepo pesem „Tadam, tadam . . .“, ki se v odrasli slovenščini glasi tako:

„Stradam, stradam,
ko pošto peljam.
Krompir sem pojedel,
še rep'co imam.“

Pa jo je v sredi prekinil vsled presenetljivega razkritja, ki ga je tisti hip storil: „Mali b'atec 'ma oči!“ — in mu je šel s prstkom vanje. Temu razkritju je sledilo takoj drugo, še večje: „Mali b'atec 'ma glavo!“ Hitel ga je grabiti zanj in ni bilo konca občudovanju in slavnosti je bila velikanska, le za roke ga je bilo treba ves čas držati.

One dni se je vojna umeknila v ozadje. V ospredje zanimanja so stopile osebne vesti: ali je fantek dobro spančkal, kakšen mu je tek in kaj dela njegov trebušček. Okoli njegove male košarice — obšita je z modrim blagom, nad njo se vspenja strehica iz bele tančice — okoli te košarice se nam zdaj suče svet, in ni boljše tolažbe v teh mrkih dneh sovraštva, krvi in bede nego pogled v nebeški mir na nežnem licu našega malega.

Teko dnevi in bratcu in sestrici ni ljubezen do svojega naj-novejšega sorojenca še kar nič splahnela.

Sestrica ga hodi zibat in mu poleg prepevlje:

„Ajčka, tutajčka,
naš fantek nagajčka.
Marija zibala, je pela lepo:
Ajčka, tutajčka . . .“

in se ji ne mudi nikamor proč.

Bratec pa mu donaša igrače: zamorca brez rok, Gašperčka brez glave, raco brez koles, in če izmakne v kuhinji kak krompir ali kako ponev, vse bi mu znosil in natrosil v posteljico in vsak hip mu je pripravljen delati „gladežpumpež“ po mehkem, belem obrazku, komaj ga vračamo stran.

Ima vendar dobro srce moj fantek, čeprav je divjak in me je zadnjič resno užalil. Sila rad odpira peč in brska po pepelu. Oni dan je bila spet vsa soba nasmetena s pepelom. Vzel sem ga v roke. „Cigan,“ sem rekel, „priznaj, kdo je odprl peč, kdo je nasvinjal sobo!“

Pa se mi je nasmejal s tistimi širokimi zobki in odgovoril: „Mali b'atec 'dil,“ — da je mali bratec to naredil.

To je pa bila po mojem trdnem prepričanju laž. Videl sicer nisem in zato ne morem priseči, kdo je odprl peč in kdo je trosil pepel. Ali mali bratec ni bil oni in ni mogel biti, ker je ajčal v svojem povojcu in se ni genil iz njega in če bi se bil, bi ga bil gotovo kdo zapazil. Niti ni verjetno, da bi bil v nežni starosti desetih dni že tako izprijen, da bi odpiral peč in trosil pepel.

Resnično sem bil užaljen, kajti potemtakem ne morem drugače misliti, nego da moj fant laže. Povedal sem mu svoje mnenje, da je še premlad, da bi legal, in da bova drugič zaplesala. Pa se je koj kesal, izjavil je, da sem njegovo „ubo piše“, ljubo pišče namreč, in me vprašal, če ga imam kaj rad.

Tako živimo in vojna gre svojo pot, samozavestna, neizprosna, neuklonjena in ji še od daleč ni videti kraja. Moji plahi hčerki, siroti majceni, se je že sanjalo, da je z mamico bežala daleč tja po snegu, „ker je prišel Rus mimo, je bil siten, je streljal.“ Nikdar se nismo pri nas o čem takem menili! In zadnjič so ji kar na lepem prišle solze v oči — „zaradi vojne,“ je rekla — kako in zakaj pa, se ni dalo dognati, nemara sama ni vedela... Ali je moralo vse to priti? Morja krvi, morja solza, vihre joka in vzdihov, kdo vas je kriv, kaj vas je krivo?

Vzel sem fanta na koleno, tega ki leze v drugo leto; težak je za svojo starost in debel je kakor polh, čeprav prepeva „Tadam, tadam“ — da bi ne bilo nikdar res, kar poješ! Pritisnil sem ga k sebi, strogo sem mu pogledal v oči in ga rahlo potresel za rami: „Nikdo ne ve, pa mi ti povej, mladi mož: Kdo je kriv vojni, ali Srbi ali Angleži ali pregrešna ženska moda, kakor je za božič stalo v časopisu? Kdo, vprašam, kdo?“

Pa mi je cigan gladko odgovoril: „Mali b'atec 'dil“.

Nak, to pa ni res! Če za pepel nebi prisegel, za to pa koj dvajstokrat zapored: Nak, ta ni kriv vojne, ta že ne! V svojem povojcu leži in se smeja. Štirinajst dni je bilo staro in že se je smejčalo! Počasi nategne usteca, od ustec mu zleti smeh v očesci in na nasek, naguba nasek, zamiži, odpre usteca in se zasmeji: è — čisto kratko in rahlo: è. Gospa Jeretina, ki nam dobavlja deco, pravi, da še ni videla kaj takega; pred enim mesecem se otroci ne smejo, ta se pa, jedva star štirinajst dni. In kako rad se smeja: komaj ga človek pogleda, že se zareži, naš majceni dobrovoljček. Ta da bi bil kriv vojne? — Že spet se smeja! Kdor bi ga videl — če je božji — bi odložil orožje! Smejča se — naj nam bo v dobro znamenje za mir, za srečen mir, pravičen, večni mir!

